

7

Bogusława Puzio-Wacławik

SYTUACJA NA RYNKU PRACY W MAŁOPOLSCE W LATACH 2007–2009 NA TLE ZMIAN OTOCZENIA EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO

7.1. WPROWADZENIE

Rynek pracy we wszystkich krajach znajduje się pod bezpośrednim wpływem sytuacji na wewnętrznych i międzynarodowych rynkach produktów, reagując na zmiany popytu na dobra i usługi. Sytuacja na rynku pracy w Polsce w 2008 r. i na początku 2009 r. była efektem działań dostosowawczych, będących rezultatem reakcji podmiotów gospodarczych na pogarszającą się sytuację ekonomiczną w tym okresie. Początkowo stan gospodarki był dobry, po czym po gwałtownym pogorszeniu się sytuacji na rynkach finansowych w Stanach Zjednoczonych i Europie Zachodniej, również w Polsce rozpoczął się okres spowolnienia gospodarczego. Na tym tle warto przyjrzeć się małopolskiej gospodarce, a szczególnie regionalnemu rynkowi pracy, aby stwierdzić, w jakim stopniu występują tu szerzej obserwowane w kraju zachowania i tendencje.

7.2. SYTUACJA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA W MAŁOPOLSCE W 2008 ROKU

W województwie małopolskim wytwarza się 7,4% PKB kraju, przemysł skupia 8,1% krajowego zatrudnienia i dostarcza 6,6% ogólnej wartości produkcji

sprzedanej przemysłu. W okresie 12 miesięcy 2008 r. w porównaniu z 2007 r. w Małopolsce odnotowano następujące tendencje¹:

1. Według stanu na koniec roku wzrosła liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze KRUPGN-REGON. Największy wzrost zanotowano w sekcji budownictwo. Więcej niż w 2007 r. było także osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, podobnie jak osób fizycznych prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej. W ciągu roku zwiększyła się liczba spółek handlowych, w tym również z udziałem kapitału zagranicznego.

2. Zwiększyło się przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw. Dynamika zatrudnienia była wyższa niż średnio w kraju. Największy wzrost zatrudnienia odnotowano w budownictwie oraz w handlu i naprawach.

3. Tempo wzrostu przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto było nieznacznie niższe, ale nadal pozostawało na poziomie dwucyfrowym. Płace wzrosły we wszystkich sekcjach sektora przedsiębiorstw, szczególnie w budownictwie oraz obsłudze nieruchomości i firm. Przeciętne wynagrodzenie było nadal niższe niż średnia krajowa.

4. Zwiększyła się wydajność pracy mierzona produkcją sprzedaną na jednego zatrudnionego oraz czas przepracowany.

5. Wzrosła produkcja sprzedana przemysłu. Przychody ze sprzedaży wyrobów i usług były wyższe we wszystkich sekcjach należących do przemysłu.

6. Znacznie zwiększyła się liczba mieszkań oddanych do użytkowania, zwłaszcza w budownictwie przeznaczonym na sprzedaż lub wynajem. Odnotowano niewielki wzrost liczby wydanych pozwoleń na budowę lokali mieszkaniowych, ale istotnie zmniejszyła się liczba mieszkań, których budowę rozpoczęto.

7. Przedsiębiorstwa budowlano-montażowe, a zwłaszcza jednostki zajmujące się robotami budowlanymi wykończeniowymi, odnotowały znaczny zwrot przychodów ze sprzedaży wyrobów i usług, jednak udział produkcji budowlano-montażowej w ogólnej kwocie przychodów ze sprzedaży w sekcji budownictwo był nieco niższy.

8. Wzrosła wartość sprzedaży hurtowej i detalicznej uzyskanej przez jednostki handlowe i niehandlowe. Najbardziej dynamicznie rozwijała się sprzedaż farmaceutyków, kosmetyków, sprzętu ortopedycznego oraz tkanin, odzieży i obuwia.

9. Zmniejszyła się liczba turystów korzystających z turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania, w tym szczególnie gości z zagranicy, oraz spadła liczba udzielonych noclegów.

Według stanu w dniu 31 grudnia 2008 r. na terenie województwa małopolskiego w rejestrze KRUPGN-REGON zarejestrowanych było 301,6 tys. pod-

¹ *Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa małopolskiego nr 1/2009*, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków, styczeń 2009, s. 2–9.

miotów gospodarki narodowej – o 2,6% więcej niż przed rokiem. Liczba ta nie uwzględnia indywidualnych gospodarstw rolnych i jednostek lokalnych (oddziałów, filii). Na zwiększenie ogólnej liczby podmiotów wpłynął sektor prywatny, w którym odnotowano wzrost o 0,3%. W sektorze publicznym na przestrzeni roku ubyłoby 688 podmiotów (spadek o 7,8% w stosunku do 2007 r.)².

Według raportu Wojewódzkiego Urzędu Pracy w końcu grudnia 2008 r. rejestr REGON obejmował 72,7 tys. osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej. Liczba ta systematycznie rośnie od kilku lat. W Małopolsce według rejestru REGON było 19,5 tys. spółek handlowych (ich liczba zwiększyła się o 5,1% w ujęciu rocznym), w tym 3,4 tys. z udziałem kapitału zagranicznego (wzrost o 4,7%). Mniej niż w 2007 r. (o 0,2%) było spółek cywilnych – 26,9 tys. Liczba przedsiębiorstw państwowych zmalała o 26,7% do 33 w końcu 2008 r., a liczba spółdzielni zmniejszyła się o 3,6% do 1130. Wzrosła liczba fundacji (o 54 – do 893) i stowarzyszeń (o 417 – do 6923), spadła liczba organizacji społecznych zarejestrowanych w Małopolsce (o 3 – do poziomu 272). Sektor prywatny skupiał 97,3% wszystkich podmiotów gospodarczych. Dominowały jednostki prowadzone przez osoby fizyczne (228,9 tys.), które stanowiły 75,9% ogółu firm. W 2008 r., drugi rok z rzędu, odnotowano wzrost liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (o 2,8% w stosunku do 2007 r.).

W przekroju terytorialnym największą liczbę podmiotów odnotowano na terenie Krakowa – 35,0% ogółu (tj. 105,6 tys. jednostek) oraz w powiatach: krakowskim (21,4 tys.), oświęcimskim i nowotarskim (po 12,9 tys.), a najmniejszą w powiatach: dąbrowskim, proszowickim i miechowskim (od 2,6 do 4,0 tys. firm).

Analizując liczbę podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON na 1 tys. osób, powiatem o najwyższym wskaźniku przedsiębiorczości jest miasto Kraków (139,7). Najmniej podmiotów w stosunku do liczby mieszkańców znajduje się w powiatach dąbrowskim (44) oraz tarnowskim (46), jednak w 2008 r. wskaźnik przedsiębiorczości wzrósł w obu powiatach, co było odwróceniem dotychczasowego trendu³.

Ze względu na podstawowy rodzaj prowadzonej działalności najwięcej jednostek w końcu 2008 r. działało w sekcjach: handel i naprawy – 86,5 tys. (28,7% ogółu), obsługa nieruchomości i firm – 45,8 tys. (15,2%), budownictwo – 37,8 tys. (12,5%) oraz przetwórstwo przemysłowe – 32,8 tys. (10,9%). W ujęciu rocznym

² *Gospodarka, przedsiębiorczość, zatrudnienie w Małopolsce. Raport za rok 2008*, Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie, Kraków, maj 2009, s. 8–17.

³ *Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON w województwie małopolskim. Stan na koniec 2008 roku*, Informacja sygnalna nr 2, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków, styczeń 2009.

zwiększyła się liczba firm należących m.in. do sekcji: budownictwo (o 10,5%), wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę (o 9,7%) oraz górnictwo (o 8,5%). Niewielki spadek wystąpił w przetwórstwie przemysłowym (o 0,6%), a także w handlu i naprawach (o 0,4%).

Tabela 7.1. Struktura podmiotów gospodarki narodowej według sekcji i sektorów PKD w 2008 r. (stan w dniu 31 grudnia) w %

Udział poszczególnych sekcji w danym sektorze	Sektor publiczny	Sektor prywatny
Przetwórstwo przemysłowe	16,0	11,2
Budownictwo	0,9	12,9
Handel i naprawy	0,3	29,5
Hotele i restauracje	1,3	3,8
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	0,6	7,9
Obsługa nieruchomości i firm	16,0	15,2
Edukacja	55,0	1,4
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	8,0	4,6
Pozostałe sekcje	17,1	13,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Komunikat nr 12 Urzędu Statystycznego w Krakowie o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa małopolskiego*, Kraków, grudzień 2008.

W 2008 r. najwięcej podmiotów nowo zarejestrowanych i podmiotów wyrejestrowanych odnotowano w sekcjach charakteryzujących się dużą rotacją, tj. w handlu i naprawach – 6,5 tys. (ponad 24% ogółu) nowo zarejestrowanych i 6,6 tys. (33,8% ogółu) wyrejestrowanych, w budownictwie – 5,9 tys. (21,7%) nowo zarejestrowanych i 2,5 tys. (12,8%) wykreślonych z rejestru oraz w obsłudze nieruchomości i firm – 4,5 tys. (16,6%) nowych podmiotów i 2,6 tys. (13,7%) wyrejestrowanych.

7.3. GŁÓWNE TENDENCJE NA RYNKU PRACY W MAŁOPOLSCE W LATACH 2006–2008

Rynek pracy w Małopolsce w przededniu światowego kryzysu gospodarczego charakteryzowała najniższa od lat stopa bezrobocia i najwyższy współczynnik aktywności zawodowej. Na tle całej Polski województwo małopolskie prezentowało się dobrze, wskaźniki rynku pracy kształtowały się tu korzystniej niż dla całego kraju (zob. tabela 7.2).

Jak wynika z informacji zawartych w tabeli 7.2, w Małopolsce w okresie analizy utrzymywała się korzystniejsza sytuacja w porównaniu ze średnią dla Polski,

Tabela 7.2. Współczynnik aktywności zawodowej, wskaźnik zatrudnienia i bezrobocia w Polsce i Małopolsce (w %)

Wyszczególnienie	2006	2007	2008
Stopa bezrobocia			
Polska	14,5	10,0	6,7
Małopolska	13,4	8,5	5,5
Wskaźnik zatrudnienia			
Polska	46,5	48,6	50,4
Małopolska	47,6	48,7	50,3
Współczynnik aktywności zawodowej			
Polska	54,0	54,0	54,2
Małopolska	55,0	53,9	53,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności*, GUS, Warszawa 2007–2009.

Tabela 7.3. Zmiana wskaźników rynku pracy w województwach w 2008 r.

Województwo	Współczynnik aktywności zawodowej			Wskaźnik zatrudnienia			Stopa bezrobocia		
	2007	2008	2007–2008	2007	2008	2007–2008	2007	2008	2007–2008
Dolnośląskie	53,3	52,9	–0,4	46,5	48,1	1,6	11,5	9,0	–2,5
Kujawsko-pomorskie	51,6	52,4	0,8	45,8	47,6	1,9	8,1	8,0	–0,1
Lubelskie	56,5	55,2	–1,3	51,2	50,4	–0,8	9,7	8,4	–1,3
Lubuskie	53,4	52,4	–1,0	48,2	49,1	0,8	9,0	4,8	–4,2
Łódzkie	54,8	55,3	0,5	49,8	51,6	1,9	7,5	6,0	–1,5
Małopolskie	53,4	53,6	0,2	48,9	50,3	1,5	7,9	5,5	–2,4
Mazowieckie	57,1	58,9	1,8	51,9	55,4	3,4	7,6	5,6	–2,0
Opolskie	51,1	51,2	0,0	46,4	47,9	1,6	9,4	5,6	–3,8
Podkarpackie	54,5	54,7	0,2	49,3	50,2	1,0	8,1	7,2	–0,9
Podlaskie	54,5	54,6	0,1	49,6	51,1	1,5	8,3	6,9	–1,4
Pomorskie	53,1	52,7	–0,4	48,1	49,8	1,7	8,5	3,9	–4,6
Śląskie	50,2	51,7	1,6	46,1	48,3	2,2	8,1	6,8	–1,3
Świętokrzyskie	56,4	56,6	0,2	49,6	51,6	2,0	10,1	9,6	–0,5
Warmińsko-mazurskie	51,5	51,3	–0,2	46,0	47,5	1,5	10,1	7,2	–2,9
Wielkopolskie	54,4	55,0	0,6	49,9	51,6	1,7	7,4	6,3	–1,1
Zachodniopomorskie	49,3	50,5	1,1	43,7	45,7	2,0	9,6	8,6	–1,0
Polska	53,7	54,2	0,5	48,6	50,4	1,8	8,5	6,7	–1,8

Źródło: *Rynek pracy w Małopolsce. Raport za rok 2008*, Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie, Kraków, maj 2009, s. 8.

zwłaszcza w odniesieniu do stopy bezrobocia. Wartość wskaźnika bezrobocia dla Małopolski i Polski w badanym okresie dynamicznie malała. Na koniec 2008 r. według Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) stopa bezrobocia w Małopolsce wynosiła 5,5%, a w Polsce 6,7%. Współczynniki aktywności zawodowej i wskaźniki zatrudnienia kształtowały się na podobnym – ogólnie niskim poziomie⁴.

Warto podkreślić, że następuje równocześnie poprawa wskaźników zatrudnienia (wzrost) i bezrobocia (spadek), co przeczy powszechnej opinii o spadku bezrobocia spowodowanym przede wszystkim migracjami zagranicznymi⁵. W ostatnim okresie następują liczne migracje powrotne, wynikające najczęściej z kryzysu gospodarczego, wywołującego w kraju emigracji zwolnienia przede wszystkim pracowników zagranicznych.

Województwami o najwyższej wartości współczynnika aktywności zawodowej w 2008 r. były: mazowieckie, świętokrzyskie, łódzkie oraz lubelskie. Małopolska pod względem tego wskaźnika, podobnie jak w 2007 r., zajmowała ósme miejsce wśród wszystkich województw. Największą dynamikę wzrostową odnotowały województwa: mazowieckie, śląskie, zachodniopomorskie, kujawsko-pomorskie oraz wielkopolskie.

Pod względem wskaźnika zatrudnienia w 2008 r. najwyższą wartością wyróżniały się województwa: mazowieckie, łódzkie, wielkopolskie oraz świętokrzyskie. Małopolska zajmowała siódme miejsce (w 2007 r. ósme). Województwami, w których najbardziej wzrastała wartość wskaźnika zatrudnienia, były: mazowieckie, śląskie, świętokrzyskie oraz zachodniopomorskie.

Najniższą wartość wskaźnika bezrobocia (według BAEL) na koniec 2008 r. odnotowano w województwach: pomorskim, lubuskim oraz małopolskim. Spadek stopy bezrobocia miał miejsce we wszystkich województwach. Największy spadek odnotowano w województwach: pomorskim, lubuskim, opolskim oraz warmińsko-mazurskim.

Ogólnie w 2008 r. ponadprzeciętna poprawa wszystkich trzech opisywanych wskaźników miała miejsce tylko w województwie mazowieckim, które od kilku lat pozytywnie wyróżnia się na tle pozostałych województw. Ponadprzeciętną poprawę współczynnika aktywności zawodowej oraz wskaźnika zatrudnienia odnotowały województwa: śląskie, zachodniopomorskie oraz kujawsko-pomorskie, czyli te, które cechują się najniższymi w Polsce wartościami opisywanych wskaźników. Mimo znacznej poprawy wartości tych wskaźników, województwa te nadal cechują się niższą wartością wskaźników niż średnia ogólnopolska. Zmiana wartości wskaźników dla tych województw miała wpływ na poprawę ich

⁴ *Aktywność ekonomiczna ludności w województwie małopolskim w III kwartale 2007 roku*, Informacja sygnałowa nr 27, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków, grudzień 2007.

⁵ *Kwartalna informacja o rynku pracy. IV kwartał 2008 r.*, GUS, Warszawa 2009.

pozycji w stosunku do innych regionów Polski. Z ogólnej analizy wskaźników wynika, że pogorszenie pozycji Małopolski w odniesieniu do średniej ogólnopolskiej było spowodowane przede wszystkim tym, że część województw rozwijała się dużo szybciej, niż postępował rozwój województwa małopolskiego. Spowodowało to przesunięcie go na niższe pozycje w porównaniu z pozostałymi województwami.

7.4. TŁO DEMOGRAFICZNE ORAZ ZMIANY GŁÓWNYCH WSKAŹNIKÓW RYNKU PRACY W MAŁOPOLSCE

Informacje dotyczące sytuacji demograficznej województwa małopolskiego w badanym okresie uzupełniają analizę małopolskiego rynku pracy i pomagają wyjaśnić przyczyny niektórych zjawisk zachodzących na tym rynku.

7.4.1. SYTUACJA DEMOGRAFICZNA

Na koniec 2007 r. Małopolska liczyła 3 mln 279 tys. mieszkańców, czyli o 7 tys. 830 osób więcej niż w poprzednim roku⁶ (w 2008 r. – 3 mln 287 tys. 100 mieszkańców⁷) – był to największy przyrost ludności w ostatnich siedmiu latach. Według Urzędu Statystycznego w Krakowie główną przyczyną wzrostu liczby mieszkańców był dodatni przyrost naturalny oraz dodatnie saldo migracji stałej i czasowej. Podobnie jak w poprzednich latach województwo małopolskie było jednym z czterech województw, w których miał miejsce wzrost liczby ludności (obok mazowieckiego, pomorskiego i wielkopolskiego). Ogólnie w Polsce w 2007 r. liczba ludności zmalała (o 0,03%). Należy podkreślić, że w latach 2003–2007 w Małopolsce liczba ludności wzrosła o 1,3%, podczas gdy w całej Polsce miał miejsce spadek o 0,3%. Mieszkańcy Małopolski stanowią 8,6% ogółu ludności Polski, a ich udział systematycznie wzrasta.

Oprócz wzrostu liczby ludności w Małopolsce w 2007 r. po raz kolejny odnotowano zmniejszenie populacji dzieci i młodzieży, nadal jednak można powiedzieć, że struktura mieszkańców Małopolski jest młodsza niż w całej Polsce. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym (do 15 lat) w Małopolsce wynosił 16,5% i był mniejszy niż rok wcześniej (16,8%). Z kolei liczba ludności w wieku produkcyjnym uległa zwiększeniu (67,7%, w poprzednim roku 67,5%). Ma

⁶ Zob. *Stan i ruch naturalny ludności w województwie małopolskim w 2007 roku*, Informacja sygnałowa nr 12, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków, maj 2007.

⁷ www.stat.gov.pl/gus/5840_3697_PLK_HTML.htm (8.07.2010).

natomiast miejsce stały wzrost liczby i udziału ludności w wieku poprodukcyjnym (z 493 tys. 675 osób w 2003 r., co stanowiło 15,2%, do 520 tys. 449 osób w 2007 r., co stanowiło 15,9%). Jak wskazuje większość prognoz, udział osób w tej grupie ludności będzie wzrastał, co związane jest bezpośrednio ze starzeniem się społeczeństwa.

Przyczynami bierności zawodowej w Małopolsce są⁸:

- pozostawanie na emeryturze,
- podjęcie nauki oraz uzupełnienie kwalifikacji,
- choroby lub niesprawność,
- obowiązki rodzinne związane z prowadzeniem domu,
- przekonanie o niemożności znalezienia pracy,
- wyczerpanie wszystkich znanych możliwości poszukiwania pracy.

Według informacji Głównego Urzędu Statystycznego w 2007 r. w całej Polsce miał miejsce wzrost liczby ludności uzyskującej uprawnienia emerytalne o 200 tys., natomiast w 2008 r. o 215 tys. Nagły wzrost liczby emerytów w ostatnich dwóch latach wynikał z zapowiadanej od dłuższego czasu reformy emerytalnej, której celem było ograniczenie łatwego dostępu do emerytur. Duża część ludności w wieku przedemerytalnym, obawiając się utraty możliwości nabycia świadczeń emerytalnych na podstawie obowiązujących zasad, wystarała się o nią wcześniej. Sytuacja taka spowodowała lawinowy wzrost liczby osób starających się o emeryturę w latach 2007 i 2008. Można się jednak spodziewać, że w kolejnych latach wzrost liczby emerytów zostanie ograniczony.

7.4.2. WSPÓŁCZYNNIK AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ

Współczynnik aktywności zawodowej definiowany jest jako udział liczby aktywnych zawodowo osób w wieku 15 lat i więcej w całej populacji ludności. Przyjmuje się, że pozytywną tendencją jest wzrost tego wskaźnika.

Informacje zawarte w tabeli 7.4 wskazują, że współczynnik aktywności zawodowej jest znacznie zróżnicowany ze względu na płeć, i to zarówno w Małopolsce, jak i w całym kraju. Niska wartość tego wskaźnika w Polsce i w Małopolsce wynika z wczesnego odchodzenia z rynku pracy. Mimo wyznaczonego ustawowego wieku, który uprawnia do przechodzenia na emeryturę (60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn), większość osób wcześniej kończy swą aktywność zawodową. Wynika to przede wszystkim z możliwości odchodzenia na wcześniejszą emeryturę niektórych grup zawodowych. Średnio w Polsce

⁸ Rynek pracy w Małopolsce..., s. 12.

Tabela 7.4. Współczynnik aktywności zawodowej w Polsce i Małopolsce według płci, w latach 2006–2009, według BAEL (w %)

Wyszczególnienie	2006	2007	2008	2009 ^a
Polska				
Kobiety	47,0	46,7	46,6	47,0
Mężczyźni	62,0	62,1	62,7	63,2
Ogółem	54,0	54,0	54,2	54,7
Małopolska				
Kobiety	47,8	46,9	47,1	.
Mężczyźni	63,3	61,9	61,1	.
Ogółem	55,0	53,9	53,6	54,9

^a dane za 2009 r. dotyczą II kwartału.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Badanie Aktywności...*

wiek przejścia na emeryturę w 2007 r. wynosił ok. 57–58 lat⁹, a w Małopolsce średni wiek dezaktywacji zawodowej był jeszcze niższy i wynosił 54 lata¹⁰, przy czym kobiety z rynku pracy odchodzą o rok wcześniej. Z danych statystycznych wynika, że kobiety są grupą mniej aktywną zawodowo niż mężczyźni, i można stwierdzić, iż ponad połowa kobiet zamieszkujących Małopolskę pozostaje bierna zawodowo; dla porównania – zaledwie jeden na trzech mężczyzn pozostawał bierny zawodowo w analogicznym okresie (zob. tabela 7.5). Niższy poziom aktywności zawodowej i zatrudnienia kobiet jest konsekwencją wielu czynników, głównie o charakterze społecznym. Współczesne trendy w zakresie edukacji skutkują wydłużeniem procesu edukacji oraz coraz większą liczbą osób kontynuujących kształcenie w szkołach wyższych. Jest to najczęściej równoznaczne z wydłużeniem okresu bierności zawodowej osób młodych. Na poziom aktywności zawodowej i zatrudnienia kobiet wpływa fakt, że kobiety częściej niż mężczyźni decydują się na kontynuację nauki. Kolejnym czynnikiem, który oprócz edukacji znajduje odzwierciedlenie we współczynniku aktywności zawodowej, jest wcześniejsze opuszczanie rynku pracy przez aktywne zawodowo kobiety – w Małopolsce średni wiek dezaktywacji zawodowej kobiet wynosi 53 lata. Sytuację kobiet na rynku pracy determinują również role społeczne, tj. pełnienie obowiązków opiekuńczych nad osobami zależnymi (dzieci, osoby chore, osoby

⁹ M. Boni, *Generacja 50+: problemy, wyzwania, szanse* [w:] *Rynek pracy a osoby bezrobotne 50+. Bariery i szanse*, red. J. Tokarz, Akademia Rozwoju Filantropii w Polsce, Warszawa 2007, s. 28.

¹⁰ M. Fronczek, N. Laurisz, *Rynek pracy w Małopolsce w świetle wskaźników opartych na badaniach sondażowych* [w:] *Diagnoza rynku pracy i wykluczenia społecznego w Małopolsce. Refleksja nad wykorzystaniem wskaźników*, red. J. Górniak, S. Mazur, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej AE w Krakowie, Kraków 2007, s. 21.

starsze, wnuki), czy też w pewnym stopniu dyskryminacja kobiet w zakresie zatrudnienia. Należy zaznaczyć, że kobiety w większym stopniu niż mężczyźni korzystają z aktywnych programów rynku pracy.

Głównymi powodami wcześniejszej dezaktywacji zawodowej są¹¹:

- nabycie odpowiednich uprawnień (w tym prawo do wcześniejszej emerytury),
- słaby stan zdrowia oraz bezpośrednio z tym związane unikanie nadmiernych obciążeń wynikających z pracy (fizycznych oraz psychicznych),
- trudności ze sprostaniem wymaganiom oraz zagrożeniom płynącym ze środowiska zawodowego (w tym przede wszystkim związane ze stabilnością zatrudnienia),
- odczuwanie konkurencji ze strony osób młodszych (szczególnie w zakresie umiejętności posługiwania się nowoczesnymi technologiami oraz związane z wymaganiami, którym trudno jest sprostać),
- niechęć pracodawców do zatrudniania starszych pracowników.

7.4.3. WSKAŹNIK ZATRUDNIENIA

Wskaźnik zatrudnienia (stopa zatrudnienia) definiowany jest jako liczba osób pracujących do liczby osób w wieku produkcyjnym. Podobnie jak w wypadku wskaźnika aktywności zawodowej, pożądana jest jak najwyższa wartość tego wskaźnika. Celem polityki zatrudnienia Unii Europejskiej do 2010 r. jest osiągnięcie ogólnej stopy zatrudnienia na poziomie 70%, dla kobiet 60%, a dla osób w wieku 55–64 lat 50%¹².

Wartość wskaźnika zatrudnienia w 2008 r. w Małopolsce wynosiła 50,3% i w porównaniu z poprzednim rokiem była wyższa o 1,6 punktu procentowego (tabela 7.5). W Polsce wartość tego wskaźnika wynosiła 50,4% i była wyższa o 1,8 punktu procentowego w stosunku do 2007 r. Zarówno w Polsce, jak i Małopolsce wskaźnik zatrudnienia stale rośnie. Wartość wskaźnika zatrudnienia w Małopolsce dla mężczyzn różni się o 13,8 punktu procentowego od wartości wskaźnika dla kobiet. W 2009 r. w Małopolsce nastąpił wzrost wartości wskaźnika zatrudnienia o 2,4 punktu procentowego dla kobiet, co jest stosunkowo dobrym wynikiem w porównaniu z wartością ogółem (2,2 punktu procentowego). Wartość wskaźnika zatrudnienia dla kobiet jest wyższa w Małopolsce o 1,1 punktu procentowego niż w Polsce. W pierwszej połowie 2009 r. tendencja z roku poprzedniego została utrzymana.

¹¹ A. Giza-Poleszczuk, M. Góra, J. Litwiński, U. Sztanderska, *Dezaktywizacja osób w wieku okołomerytalnym. Raport z badań*, Departament Analiz Ekonomicznych i Prognoz, MIPS, Warszawa 2008.

¹² www.eurostat.eu.

Tabela 7.5. Wskaźnik zatrudnienia w Polsce i Małopolsce ze względu na płeć w latach 2006–2009, według BAEL (w %)

Wyszczególnienie	2006	2007	2008	2009 ^a
Polska				
Kobiety	39,5	41,5	42,9	43,1
Mężczyźni	53,6	56,5	58,7	58,4
Ogółem	46,5	48,6	50,4	50,4
Małopolska				
Kobiety	41,6	41,6	44,0	.
Mężczyźni	55,1	55,1	57,8	.
Ogółem	47,6	48,7	50,3	50,5

^a dane za 2009 r. dotyczą II kwartału.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Badanie Aktywności...*

Według BAEL, biorąc pod uwagę grupy wiekowe, najwyższy wskaźnik zatrudnienia w 2008 r. utrzymywał się w grupie trzydziestolatków (30–39) i wyniósł 85,2% oraz czterdziestolatków (40–49) – 78% i sukcesywnie rósł. Wskaźnik zatrudnienia we wszystkich grupach wiekowych w Małopolsce rośnie oraz jest wyższy niż średnio dla Polski. Najniższy wskaźnik zatrudnienia cechuje grupy osób najstarszych (powyżej 50 roku życia – 28,6%) oraz najmłodszych (do 29 roku życia – 40,8%). Powód utrzymywania się niskiej wartości wskaźnika zatrudnienia grup najstarszych i najmłodszych jest podobny jak w wypadku niskiego poziomu aktywności zawodowej (uzyskanie pewnych świadczeń społecznych w przypadku osób starszych oraz kontynuacja nauki w odniesieniu do osób młodszych)¹³.

W 2008 r. miała miejsce duża zmienność sytuacji na rynku pracy; początkowo można było obserwować pozytywne zjawiska, a począwszy od drugiej połowy roku nastąpiło pogorszenie. W styczniu 2008 r. przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw wyniosło 406,8 tys. osób i było o 2,2% wyższe niż w analogicznym okresie roku ubiegłego. Począwszy od lutego notowany był stopniowy spadek zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw (405,5 tys. osób w lutym i 402,2 tys. w marcu). Obserwowany był wzrost zatrudnienia w sektorze prywatnym, a spadek w sektorze publicznym. Biorąc pod uwagę sekcje PKD, w lutym 2008 r. najwyższy wzrost liczby zatrudnionych odnotowano w działalności profesjonalnej: naukowej i technicznej (o 17,9%) oraz w transporcie i gospodarce magazynowej (o 10,3%). Spadek nastąpił w przetwórstwie przemysłowym (o 5,8%) oraz wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz i wodę (o 0,2%)¹⁴.

¹³ Zob. *Badanie Aktywności...*

¹⁴ *Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa małopolskiego nr 2/2009*, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków, luty 2009.

W drugiej połowie 2008 r. można było zaobserwować pierwsze symptomy pogarszania się koniunktury gospodarczej. Powiatowe urzędy pracy odnotowały wzrost zgłoszeń o planowanych zwolnieniach grupowych¹⁵. O ile od stycznia do czerwca 2008 r. zgłoszono planowane zwolnienia blisko 1,2 tys. osób zatrudnionych, o tyle na przestrzeni następnych sześciu miesięcy liczba ta wzrosła o kolejne 2,4 tys. osób. Łącznie zwolnieniami grupowymi w województwie miało być objętych 3 tys. 621 osób, natomiast rzeczywiście pracę utraciło 2 tys. 248 osób. Potwierdza to prawidłowość obserwowaną w latach poprzednich, zgodnie z którą realizowanych jest ok. 60% planowanych i zgłoszonych powiatowym urządowi pracy zwolnień grupowych. Ponadto należy pamiętać, że zgłoszenia napływają średnio do trzech miesięcy wcześniej w odniesieniu do planowanych zwolnień. Tym samym ich realizacja jest odsunięta w czasie, co pozwala na zastosowanie różnorodnych mechanizmów zaradczych i realizację działań zwiększających szanse na ponowne znalezienie zatrudnienia przez pracowników restrukturyzowanych firm.

W pierwszym kwartale 2009 r. powiatowe urzędy pracy uzyskały kolejne informacje o planowanych zwolnieniach grupowych, obejmujących łącznie 3,3 tys. osób, przy czym największa liczba zgłoszeń napłynęła w styczniu i lutym, natomiast zdecydowanie zmniejszyła się w marcu¹⁶.

Wskaźnik zatrudnienia w I połowie 2009 r. nie uległ szczególnej zmianie i dla Małopolski wynosił 50,5%, a dla całej Polski 50,4%.

7.4.4. STOPA BEZROBOCIA

Stopa bezrobocia obliczana jest jako udział osób bezrobotnych w grupie aktywnych zawodowo. W województwie małopolskim stopa bezrobocia według BAEL na koniec 2008 r. wynosiła 5,5%, podczas gdy w Polsce 6,7%. Stopa bezrobocia wyliczana na podstawie statystyk powiatowych urzędów pracy wynosiła z kolei 7,6% oraz 9,5%¹⁷. Zarówno w Małopolsce, jak i w Polsce w analizowanych

¹⁵ Zgodnie z Ustawą o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy pracodawca zamierzający zwolnić co najmniej 50 pracowników w okresie trzech miesięcy jest obowiązany uzgodnić z powiatowym urzędem pracy właściwym dla siedziby tego pracodawcy lub ze względu na miejsce wykonywania pracy zakres i formy pomocy dla zwalnianych pracowników, dotyczące w szczególności pośrednictwa pracy, poradnictwa zawodowego, szkoleń oraz pomocy w aktywnym poszukiwaniu pracy.

¹⁶ www.wup-krakow.pl/malopolski-rynek-pracy (2.09.2009).

¹⁷ Informacje pochodzące z BAEL prowadzonego przez GUS odbiegają od tych opartych na danych z powiatowych urzędów pracy. Stopa bezrobocia oszacowana na podstawie statystyk powiatowych urzędów pracy jest wyższa, gdyż przyjęta przez GUS definicja osoby bezrobotnej jest dużo bardziej liberalna. W BAEL decydujące są bowiem chęć i możliwość podjęcia pracy w ciągu dwóch tygodni od momentu badania, podczas gdy w przypadku stopy bezrobocia rejestrowanego (opartego na danych powiatowych urzędów pracy) liczy się fakt rejestracji w urzędzie.

latach istniały warunki do zmniejszenia się stopy bezrobocia. Liczba aktywnych zawodowo wzrastała oraz zdecydowanie spadało bezrobocie¹⁸.

Począwszy od 2004 r. liczba osób bezrobotnych dynamicznie spadała. Według statystyk powiatowych urzędów pracy na koniec 2008 r. w Małopolsce było 97 tys. 813 osób bezrobotnych. W tym samym roku liczba bezrobotnych w województwie zmniejszyła się o 14 tys. 789 osób, czyli o 13,1% w stosunku do 2007 r. Porównując zmiany, które zaszły w tych dwóch latach analizy, gdy z rejestrów bezrobotnych odeszło 32 tys. 659 osób, czyli 22,5%, można zauważyć, że dynamika spadku bezrobocia uległa spowolnieniu (należy dodać, że kolejne informacje z początku 2009 r., a więc z okresu wyraźnego pogorszenia koniunktury gospodarczej, wskazywały na wzrost bezrobocia).

W 2008 r. w całej Polsce liczba osób bezrobotnych zmniejszyła się o 272 tys. 821, czyli o 15,6% w stosunku do 2007 r. W wartościach względnych zmniejszenie bezrobocia w Polsce było o 2,5 punktu procentowego większe niż w Małopolsce¹⁹ (por. tabela 7.6).

Tabela 7.6. Stopa bezrobocia rejestrowanego w Polsce i Małopolsce ogółem oraz według płci w latach 2007–2009 (w %)

Wyszczególnienie	2007	2008	2009 ^a
Polska	11,2	9,5	11,4
kobiety	58,0	56,5	52,9
mężczyźni	42,0	43,5	47,1
Małopolska	8,7	7,6	9,4
kobiety	61,3	59,0	54,2
mężczyźni	38,7	41,0	45,8

^a dane za 2009 r. dotyczą stanu na koniec listopada.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Bezrobocie rejestrowane w II kwartale 2009 r.*, GUS, Warszawa 2009, s. 13 i dalsze; *Rocznik statystyczny województwa małopolskiego*, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków 2009, s. 171–199 oraz informacji zamieszczonych na stronie www.stat.gov.pl/gus.

Mimo że liczba osób bezrobotnych w końcu 2008 r. była niższa niż w roku poprzednim, dynamika spadkowa z 2007 r. nie powtórzyła się. Osób w rejestrach powiatowych urzędów pracy w 2008 r. ubyłoby mniej niż w latach poprzednich. Według raportu *Rynek pracy w Małopolsce* przewidywania sprzed roku dotyczące spowolnienia spadku bezrobocia sprawdziły się. Przyczyn upatrywano w ubywaniu z rejestrów urzędów osób dobrze rokujących z punktu widzenia możliwości znalezienia zatrudnienia (w rejestrach pozostały osoby o niższych

¹⁸ Ze względu na większy stopień szczegółowości informacji uzyskiwanej ze statystyk urzędów pracy część opracowania dotycząca bezrobocia oparta będzie na tym źródle informacji.

¹⁹ *Rynek pracy w Małopolsce...*, s. 22 i dalsze.

kwalfikacjach), jak również w wysokich wzrostach wynagrodzeń w latach 2006–2007, które znacznie podrożyły koszty pracy, co mogło zniechęcać pracodawców do zatrudniania pracowników. Do tych zagrożeń należałoby dodać wydarzenia o szerszym charakterze, które mocno wpłynęły na rynek pracy. Chodzi przede wszystkim o spowolnienie wzrostu gospodarczego na skutek kryzysu w USA oraz krajach UE-15 i części nowych krajów Unii (głównie nadbałtyckich). Pogarszanie się sytuacji na rynku pracy jest widoczne w rejestrach osób bezrobotnych. W poprzednich latach sezonowy wzrost bezrobotnych w miesiącach jesienno-zimowych był nieznaczny (od września 2005 r. do lutego 2006 r. wzrost o 6,6%, od września 2006 r. do lutego 2007 r. spadek o 0,7%, od września 2007 r. do lutego 2008 r. wzrost o 1,2%), natomiast od września 2008 r. do lutego 2009 r. miał miejsce wzrost bezrobocia aż o 26,7%. Tak znacząca różnica wynika przede wszystkim z przewagi napływów do rejestrów w stosunku do odpływów, głównie na skutek znaczącego spadku liczby ofert pracy. W 2008 r. do rejestrów zgłoszono 73,8 tys. ofert pracy, czyli o 7,5 tys. mniej niż w roku poprzednim. W 2007 r. w grudniu w rejestrach powiatowych urzędów pracy pozostawało do dyspozycji osób bezrobotnych ok. 4,2 tys. ofert pracy, podczas gdy rok później tylko 1,9 tys.²⁰

Jeśli chodzi o 2009 r., to na koniec II kwartału liczba bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy w Małopolsce wyniosła 117 tys. 115 osób, co daje stopę bezrobocia 8,7% (w tym samym okresie w Polsce – 1 mln 355 tys. osób, co oznacza wielkość stopy bezrobocia na poziomie 10,7%).

W 2008 r. w trzech pierwszych kwartałach można było zaobserwować jeszcze spadek liczby bezrobotnych wynikający z pozytywnego salda napływów i odpływów. W porównaniu z 2007 r. różnica ta była jednak mniej korzystna niż w poprzednim roku. W IV kwartale sytuacja diametralnie się zmieniła – do rejestrów bezrobotnych napłynęło o 7 tys. osób więcej, niż z nich odeszło (por. tabela 7.7).

Tabela 7.7. Napływ i odpływ bezrobotnych w Małopolsce w latach 2007–2009 (w tys.)

Kwartał	2007		2008		2009 ^a	
	napływ	odpływ	napływ	odpływ	napływ	odpływ
I	39,5	44,0	37,1	39,2	16,7	12,7
II	31,5	52,6	31,0	46,4	14,4	14,8
III	40,0	45,6	42,2	45,5	–	–
IV	40,5	41,8	45,5	38,5	–	–

^a dane za 2009 r. dotyczą I i II kwartału.

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji z powiatowych urzędów pracy w Małopolsce oraz *Bezrobocie...*, s. 46.

²⁰ *Ibidem*, s. 23 i 24.

Stopa bezrobocia rejestrowanego w Małopolsce na koniec 2008 r. wynosiła 7,6%, podczas gdy w Polsce 9,5%. Od dłuższego czasu można obserwować zmniejszanie się dystansu między Małopolską i Polską (w roku poprzednim różnica wynosiła 2,5 punktu procentowego, natomiast w 2006 r. 3,5)²¹. Świadczy to o mniejszej dynamice spadkowej liczby bezrobotnych w Małopolsce.

Bezrobotni w Małopolsce cechują się stosunkowo wysokim poziomem wykształcenia. Powinno to ułatwić aktywizację tych osób. Z analizy danych zawartych w tabeli 7.8 wynika, że wzrasta udział osób z wyższym i średnim wykształceniem, co jest spowodowane głównie ubytkiem osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym. Zmniejszenie liczby osób w tej kategorii wynikało w dużej mierze ze spadku liczby osób bezrobotnych związanych z grupą zawodową robotników przemysłowych i rzemieślników. Postępujące zmiany w strukturze wykształcenia osób bezrobotnych przebiegają w tym samym kierunku co zmiany wykształcenia ludności Małopolski w ogóle – wzrasta udział osób z wyższym i średnim poziomem wykształcenia.

Tabela 7.8. Struktura wykształcenia osób bezrobotnych w Małopolsce w latach 2006–2008 (w %)

Wykształcenie	2006	2007	2008
Wyższe	7,0	8,0	10,1
Policealne, średnie zawodowe	25,7	25,7	25,9
Średnie ogólnokształcące	9,7	10,4	12,1
Zasadnicze zawodowe	33,0	31,2	29,2
Gimnazjalne i niższe	24,6	24,7	22,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Rynek pracy w Małopolsce...*, s. 25.

Biorąc pod uwagę tzw. wielkie grupy zawodowe, można zauważyć, że najliczniej reprezentowani są robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy, którzy stanowią aż 21,7% ogółu bezrobotnych. Kolejne grupy to: bez zawodu (18%), technicy i średni personel (15,7%) oraz pracownicy usług osobistych i sprzedawcy (14,1%). Jeśli uwzględni się natomiast szczegółową klasyfikację zawodów, widać, że najliczniej reprezentowanymi wśród osób bezrobotnych są: sprzedawcy (7199), asystenci ekonomiczni (2864), pracownicy biurowi (2499), kucharze (2216), ślusarze (2058), krawcy (1969), robotnicy gospodarczy (1502), technicy mechanicy (1435), robotnicy budowlani (1369) oraz murarze (1337)²².

²¹ *Ibidem*, s. 24.

²² Informacje na podstawie danych z Wojewódzkiego Urzędu Pracy: www.wup-krakow.pl/malopolski-rynek-pracy (2.09.2009).

Tabela 7.9. Liczba osób bezrobotnych w Małopolsce według wielkich grup zawodowych w 2008 r.

Wyszczególnienie	Liczba osób bezrobotnych
Bez zawodu	17648
Przedstawiciele władz publicznych	563
Specjaliści	9215
Technicy i inny średni personel	15404
Pracownicy biurowi	5045
Pracownicy usług osobistych i sprzedawcy	13771
Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	1847
Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	21208
Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	4113
Pracownicy przy pracach prostych	9215
Siły zbrojne	26

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Rynek pracy w Małopolsce...*, s. 26.

Wśród bezrobotnych dużym udziałem charakteryzują się grupy osób znajdujących się w trudnej sytuacji na rynku pracy. Są to przede wszystkim: niepełnosprawni, osoby samotnie wychowujące dzieci do 7 lat, osoby bez kwalifikacji zawodowych, osoby powyżej 50 roku życia, długotrwale bezrobotni, osoby do 25 roku życia, kobiety. Wymienione kategorie osób częściowo się pokrywają i dlatego dane liczbowe zawarte w tabeli 7.10 nie sumują się do 100%.

Tabela 7.10. Udział osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy w Małopolsce w latach 2006–2009 (w %)

Wyszczególnienie	2006	2007	2008	2009 ^a
Niepełnosprawni	3,3	4,2	5,3	5,2
Osoby samotnie wychowujące dzieci do 7 lat	2,4	3,7	5,4	4,8
Osoby bez kwalifikacji zawodowych	24,8	26,9	24,5	24,0
Osoby powyżej 50 roku życia	15,1	17,8	17,4	16,3
Długotrwale bezrobotni	62,6	59,8	46,9	38,4
Osoby do 25 roku życia	24,0	22,9	25,8	26,6
Kobiety	59,6	61,3	59,0	54,1

^a dane za 2009 r. dotyczą II kwartału.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: www.wup-krakow.pl/malopolski-rynek-pracy (2.09.2009).

Analizując powyższe informacje, można zauważyć, że do 2007 r. udział kobiet wśród bezrobotnych rósł. Dopiero w 2008 r. nastąpiła zmiana i również w pierwszej połowie 2009 r. wystąpił dalszy spadek udziału kobiet wśród bezrobotnych.

Ponadto drugi rok z rzędu obserwowany jest spadek udziału osób długotrwale bezrobotnych. W 2006 r. osoby pozostające bez pracy dłużej niż 12 miesięcy stanowiły 62,6%, natomiast na koniec 2008 r. 46,9%. Poprawa sytuacji osób w tych grupach potwierdza tezę, że osoby z grup defaworyzowanych w sytuacji poprawy na rynku pracy wchodzi na niego jako ostatnie, natomiast w sytuacji pogorszenia warunków na rynku pracy jako pierwsze z niego wychodzą.

Jeśli chodzi o osoby długotrwale bezrobotne, to w badanym okresie obserwuje się przepływy tych osób do zatrudnienia. Największe odpływy z tej grupy miały miejsce w Krakowie oraz powiatach: bocheńskim, wielickim, suskim, nowosądeckim, oświęcimskim oraz chrzanowskim²³. Oznacza to, że znaczny popyt na pracę pozwolił na aktywizację szczególnie trudnej grupy osób bezrobotnych. Osoby długotrwale bezrobotne zazwyczaj posiadają kwalifikacje niedostosowane do potrzeb lokalnej gospodarki i nie są w stanie samodzielnie poradzić sobie z powrotem na rynek pracy. Dodatkowym utrudnieniem dla tych osób jest stopniowe wykluczanie nie tylko z aktywności zawodowej, ale również z pozostałych sfer życia społecznego.

Ze względu na ustawowy zakres zadań powiatowe urzędy pracy są instytucjami, które w największym stopniu wspierają osoby długotrwale bezrobotne w powrocie do zatrudnienia. Działania te są finansowane zarówno ze środków Funduszu Pracy, jak i Europejskiego Funduszu Społecznego. W 2008 r. osoby długotrwale bezrobotne stanowiły 34,7% spośród wszystkich uczestników aktywnych programów rynku pracy w Małopolsce²⁴. Osoby długotrwale pozostające bez zatrudnienia stanowiły najliczniejszą grupę uczestników prac społecznie użytecznych (80%), robót publicznych (68%), przygotowania zawodowego w miejscu pracy (60,6%)²⁵. Powyższe formy pozwalają bowiem na bezpośredni kontakt z zatrudnieniem oraz aktualizację kwalifikacji czy umiejętności pracowniczych. Tym samym prowadzą do przełamywania postaw bezradności oraz zniechęcenia do aktywnego poszukiwania pracy, często towarzyszących długotrwałemu bezrobociu.

Dane statystyczne wskazują na niską aktywność zawodową osób po 50 roku życia. Przyczyną takiego stanu są przede wszystkim przejście na emeryturę, konieczność opieki nad osobami zależnymi czy niepełnosprawność. Populacja osób aktywnych zawodowo w wieku powyżej 50 lat jest nieproporcjonalnie mała w odniesieniu do ogółu osób w wieku produkcyjnym powyżej 50 roku życia. Problem utrzymania aktywności zawodowej osób po 50 roku życia ma nie tylko wymiar ekonomiczny i demograficzny, ale również psychologiczno-społeczny.

²³ *Małopolski rynek pracy...*, s. 28 i dalsze.

²⁴ *Ocena sytuacji na rynku pracy województwa małopolskiego w roku 2008*, Załącznik do Uchwały Nr XXXII/473/09 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 25 maja 2009 r., s. 43.

²⁵ www.wup-krakow.pl/malopolski-rynek-pracy (2.09.2009).

Decyzja o dezaktywizacji zawodowej często powodowana jest lękiem przed utratą pracy na rzecz młodszych i lepiej wykształconych pracowników, a w konsekwencji znalezieniem się w sytuacji bezrobocia, często długotrwałego. Równocześnie ocena własnej sytuacji na rynku pracy oraz możliwości znalezienia zatrudnienia jest w tej grupie wiekowej relatywnie niska²⁶. Emerytura jest postrzegana jako korzystniejsze rozwiązanie od potencjalnej utraty pracy, gdyż gwarantuje stabilność dochodów, choć są one niższe od poprzedniego wynagrodzenia. Równocześnie część osób odchodząc na emeryturę, nie rezygnuje z aktywności zawodowej, decydując się na kontynuowanie dotychczasowego zatrudnienia na część etatu lub podejmowanie różnorodnych prac dorywczych. Z kolei analiza subsydiowanych programów rynku pracy realizowanych przez powiatowe urzędy pracy w 2008 r. prowadzi do stwierdzenia, że osoby bezrobotne po 50 roku życia są jedną z tych grup, które w najmniejszym stopniu korzystają z dostępnych form wsparcia.

Wskaźnik zatrudnienia (także stopa bezrobocia) osób młodych na rynku pracy, jako jednej z grup w trudnej sytuacji na rynku pracy, bezpośrednio zależy zarówno od koniunktury gospodarczej, jak i preferencji edukacyjnych osób młodych. Trudna sytuacja tej grupy na rynku pracy wynika również z braku umiejętności aktywnego poszukiwania pracy, których nie zdobyli w trakcie edukacji szkolnej. Coraz większe zainteresowanie młodzieży wiedzą na temat planowania kariery zawodowej jest wyraźnie widoczne w strukturze klientów Wojewódzkiego Urzędu Pracy – Centrów Informacji i Planowania Kariery Zawodowej. Osoby do 25 roku życia stanowią 27% wszystkich klientów urzędu pracy w zakresie poradnictwa zawodowego. Powiatowe urzędy pracy wspierają start zawodowy bezrobotnych do 25 roku życia w ramach działalności ustawowej oraz projektów finansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego²⁷. Jedną z podstawowych form aktywizacji kierowaną do tej grupy są staże. Liczba osób objętych tą formą wyniosła w 2008 r. 11 tys. 552 osoby, czyli 2,2% więcej niż w roku poprzednim²⁸.

Bezrobocie w Małopolsce jest zróżnicowane terytorialnie. Od lat najniższy poziom utrzymuje się w Krakowie (2,8% w 2008 r.), natomiast powiaty o najwyższej stopie bezrobocia z roku na rok się zmieniają. W 2008 r. najwyższy poziom bezrobocia odnotowano w powiecie dąbrowskim (16,6%), na drugim miejscu był powiat limanowski (15,6%), następnie nowosądecki (14,3%), gorlicki (13,6%), olkuski (11,0%), brzeski (10,6%), tarnowski (10,5%), chrzanowski (10,1%), oświęcimski (9,0%), nowotarski (8,8%), miasto Nowy Sącz (8,6%), wadowicki (8,4%), myślenicki (8,2%), proszowicki (8,1%), tatrzański (7,2%), miasto Tarnów (7,2%),

²⁶ Zob. *Rynek pracy w Małopolsce...*, s. 12–17.

²⁷ www.wup-krakow.pl/malopolski-rynek-pracy (2.09.2009).

²⁸ *Ocena sytuacji...*, s. 49.

suski (7,1%), wielicki (6,9%), miechowski (6,7%), krakowski (6,7%), bocheński (5,9%) i miasto Kraków (2,8%)²⁹.

Ze względu na gwałtowne zjawiska gospodarcze, które miały miejsce w drugiej połowie 2008 r., oraz opóźnioną reakcję rynku pracy, warto przyjrzeć się zmianom, jakie zaszły na tym rynku w Małopolsce między końcem IV kwartału 2008 r. a końcem III kwartału 2009 r. (por. tabela 7.11).

Tabela 7.11. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w Małopolsce w IV kwartale 2008 r. i III kwartale 2009 r. oraz dynamika zmian

Powiat	IV kwartał 2008 r.	III kwartał 2009 r.	Dynamika zmian (w %)
Bocheński	2051	2637	130
Brzeski	3474	3874	118
Chrzanowski	4217	4502	120
Dąbrowski	3920	4087	110
Gorlicki	5690	5925	116
Kraków miasto	10628	14648	128
Kraków powiat	5423	7193	133
Limanowski	7068	8391	114
Miechowski	1415	1467	116
Myślenicki	3523	4731	130
Nowy Sącz miasto	3648	4331	126
Nowy Sącz powiat	8629	10194	119
Nowotarski	5418	5726	108
Olkuski	4977	5878	120
Oświęcimski	4751	5221	126
Proszowicki	1548	1705	107
Suski	2189	2730	134
Tarnów miasto	4026	5085	122
Tarnów powiat	6461	7731	119
Wadowicki	4689	6084	127
Wielicki	2194	3064	141
Zakopiański	1874	2271	105
Małopolska	97813	117475	120

Źródło: *Biuletyn WUP. I kwartał 2009 roku*, Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie, Kraków 2009, s. 2–3.

We wszystkich powiatach województwa małopolskiego w badanym okresie zaobserwowano wzrost stopy bezrobocia. Największy wzrost w I kwartale

²⁹ *Biuletyn WUP. IV kwartał 2008 roku*, Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie, Kraków 2009.

2009 r. wystąpił w powiatach suskim (o 34 %) i wielickim (o 41%). Najmniejszy wzrost stopy bezrobocia zanotowano natomiast w powiatach tatrzańskim (o 5 %) i proszowickim (o 7 %).

7.5. UWAGI KOŃCOWE

Podobnie jak cała Polska, tak i województwo małopolskie odczuwa skutki międzynarodowego kryzysu gospodarczego, który rozpoczął się w drugiej połowie 2008 r. Wydaje się konieczne wzmocnienie działań motywujących pracodawców i poprawiających sytuację grup defaworyzowanych na rynku pracy, by ograniczyć negatywny wpływ dekoniunktury gospodarczej na małopolską gospodarkę i rynek pracy.

Działania te powinny obejmować następujące obszary³⁰:

– wsparcie pracodawców przechodzących procesy adaptacyjne i modernizacyjne – na skutek kryzysu firmy tracą zlecenia i często jedynym ratunkiem dla nich wydaje się restrukturyzacja. Wzrasta liczba zgłoszeń o planowanych zwolnieniach grupowych otrzymywanych przez powiatowe urzędy pracy; w pierwszym kwartale 2009 r. obejmowały one ok. 3000 osób w całym województwie. Trzeba jednak pamiętać, że te informacje dotyczą jedynie planowanych zwolnień w firmach zatrudniających więcej niż 50 pracowników, w rzeczywistości zatem zwolnień tych mogło być więcej. Dlatego należy pomóc przedsiębiorstwom w okresie spadku koniunktury, by zminimalizować skutki międzynarodowego kryzysu w odniesieniu do Małopolski;

– wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw – ważne jest rozwijanie innowacyjności oraz popieranie transferu technologii. Biorąc pod uwagę nakłady przedsiębiorstw przemysłowych na innowacje, Małopolskę wyprzedzają województwa: śląskie, mazowieckie, łódzkie, wielkopolskie oraz dolnośląskie. Polityka regionalna w zakresie rynku pracy powinna sprzyjać tworzeniu rozwiązań wykorzystujących potencjał naukowy w celu poprawy konkurencyjności gospodarki i tworzenia miejsc pracy dla osób z wysokimi kwalifikacjami. Równocześnie należy wspierać przedsiębiorstwa w zakresie planowania strategicznego, w celu lepszego przystosowania przedsiębiorstw do wahań koniunktury;

– poprawa dostępu mieszkańców regionu do kształcenia ustawicznego – działania w tym obszarze powinny dotyczyć rozwoju postaw przystosowawczych na

³⁰ Zob. *Regionalny Plan Działań na rzecz Zatrudnienia na rok 2009*, Załącznik do Uchwały nr 396/09 Zarządu Województwa Małopolskiego z dnia 16 kwietnia 2009 r., Kraków, kwiecień 2009, s. 9 i dalsze.

rynku pracy i umiejętności radzenia sobie w sytuacji utraty pracy. Szczególnie chodzi tu o poprawę mobilności i zdolności oraz możliwości przekwalifikowania się w celu utrzymania lub znalezienia pracy;

- promowanie postaw przedsiębiorczych – rozwój przedsiębiorczości jest koniecznym warunkiem zwiększenia zatrudnienia i łagodzenia negatywnych skutków przemian gospodarczych;

- zwiększenie spójności społecznej w regionie – chodzi tu zwłaszcza o wyrównanie poziomu rozwoju społecznego i gospodarczego pomiędzy powiatami, gdyż różnice są nadal istotne (stopa bezrobocia w Krakowie wynosiła w styczniu 2009 r. 3,1%, a np. w powiecie dąbrowskim 17,7%; wskaźnik przedsiębiorczości z tego samego okresu również różni się znacząco, np. w Krakowie na 1 tys. mieszkańców przypadało 139,7 podmioty gospodarcze, a w powiecie dąbrowskim zaledwie 44). Ważne wydają się działania w zakresie wyrównywania szans edukacyjnych, a także dostępu do usług rynku pracy oraz usług wspierania przedsiębiorczości;

- przeciwdziałanie dezaktywizacji zawodowej kobiet – mimo pewnej poprawy w tym zakresie nadal w Małopolsce więcej jest bezrobotnych kobiet niż mężczyzn (podobnie jak w całej Polsce). Trzeba zintensyfikować działania w zakresie godzenia życia zawodowego kobiet z życiem rodzinnym poprzez elastyczne formy zatrudnienia, dofinansowanie kosztów opieki nad dzieckiem itp. Należy też zmieniać postrzeganie przez pracodawców kobiet na rynku pracy, gdyż mimo że są one lepiej wykształcone niż mężczyźni, to w sytuacji dekonunktury szybciej niż oni tracą pracę;

- zatrzymanie na rynku pracy osób starszych – jest to szczególnie ważne w sytuacji starzenia się społeczeństwa. Należy kompleksowo wspierać tę grupę osób, by w sytuacji zagrożenia utratą zatrudnienia mogły nadal być aktywne zawodowo i nie przechodziły w stan bierności zawodowej;

- przeciwdziałanie długotrwałemu bezrobociu – mimo spadku udziału długotrwałe bezrobotnych wśród bezrobotnych, jest to jednak nadal grupa dominująca. Trudności tej grupy osób z powrotem na rynek pracy związane są z dezaktualizacją kwalifikacji zawodowych, a często także z brakiem motywacji do podjęcia pracy. W odniesieniu do tych osób konieczne są działania dające możliwość aktualizacji lub nabycia nowych umiejętności i kwalifikacji zawodowych w celu powrotu do zatrudnienia;

- wsparcie wejścia na rynek pracy osób młodych – udział tej grupy osób wśród bezrobotnych jest wciąż duży i stanowi istotny problem rynku pracy. Należy pomóc młodym osobom zdobyć doświadczenie zawodowe, ponieważ jest to często przeszkodą w uzyskaniu zatrudnienia. Wydaje się, że forma staży jest odpowiednia, aby poprawić sytuację tej grupy bezrobotnych, a także korzystna dla firm, gdyż nie generuje kosztów zatrudnienia;

– powiązanie sektora edukacyjnego z rynkiem pracy – należy wspierać pożądane ścieżki edukacyjne, tak by lepiej dostosować ofertę edukacyjną do potrzeb rynku pracy. Ważnym elementem jest też stwarzanie możliwości praktycznej nauki zawodu u przedsiębiorcy, ponieważ pomaga to odnaleźć się absolwentowi na rynku pracy;

– partnerstwo na rzecz zatrudnienia – pożądana jest kontynuacja działań w kierunku integracji celów i na rzecz zatrudnienia przez różne instytucje i podmioty, gdyż pozwala to zmniejszyć negatywne skutki dla gospodarki i rynku pracy w okresie dekoniunktury gospodarczej.

Wymienione zalecenia obejmują działania mające na celu poprawę sytuacji w tych obszarach rynku pracy i gospodarki, które w największym stopniu wpływają na pogorszenie wskaźników małopolskiego rynku pracy. Działania te są niezbędne również w okresach dobrej koniunktury gospodarczej, a w czasie kryzysu są tym bardziej pożądane.